

KOSZTOLÁNYI TÍMEA

Egy lelkész portréja

Mezei József szolgálata az alagi-dunakeszi evangélikus gyülekezetben, 1. rész

Evangélikusok Dunakeszin és Alagon

Mezei József evangélikus lelkész kiemelkedő alakja Dunakeszi és Alag evangélikus gyülekezetének. Az ekkor Újpesthez tartozó szórvány élén eltöltött mintegy húszéves lelképásztori munka (1932–1951) igen gyümölcsöző volt a közösség életének szempontjából: a különböző korosztályok érdeklődésének megfelelő, rendszeresen működő csoportok alakultak, s számos program és előadás erősítette a tagok összetartozását. A fellendülést azonban leginkább az 1939-re felépült – és azóta is Dunakeszi és Alag evangélikus egyházközségét szolgáló – templom segítette elő. Az Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban: EOL) őrzi Mezei József hagyatéki iratanyagát, amely a korábban megjelent helytörténeti munkák és a szemtanúk visszaemlékezésein túl további információkat biztosít a lelképásztor munkájával és a településünkön élő evangélikusok történetével kapcsolatban. E tanulmány elsősorban az EOL-ban fellelhető dokumentumokra építve kíván teljesebb képet nyújtani a gyülekezet mindennapjairól, valamint Mezei József életének fontosabb állomásairól. A hagyatéki anyag azt tükrözi, hogy az Újpesten eltöltött időszak a lelkész pályafutásának legfontosabb állomása volt. A magánlevelezéseken túl több irat fennmaradt az egyházközség igazgatásával kapcsolatban is, amelyek szintén a fiókegyháért végzett áldozatos munkájáról tesznek tanúbizonyságot. Az éves lelkészi beszámolók között megtalálható egy egyházlátogatási jegyzőkönyv, amelynek elején – a templomépítés történetéhez csatolva – egy hosszabb összefoglaló olvasható az alagi-dunakeszi evangélikus gyülekezet történetéről.

E forrás szerint Dunakeszi és Alag területén evangélikusok jelenlétéről legkorábban a török hódoltság utáni évtizedektől beszélhetünk. Bár nem kizárt, hogy korábban már eljutottak ide a reformáció tanai, a török hódítás miatti elnéptelenedés minden bizonnyal magával sodorta ennek nyomait. A XVIII–XIX. században a dunakeszi evangélikus lakosok kapcsolatban állhattak a szomszédos Fóttal¹, ami Dunakeszivel ellentétben protestáns – nagyobb részt református, kisebb részt evangélikus – többséggel bírt, viszont életükről nem sok információ maradt fenn. Az bizonyos, hogy helyzetüket ekkor állami szinten a III. Károly magyar király által 1731-ben és 1734-ben kiadott Carolina Resolútiók szabályozták. A rendeletekben megerősítették az 1681-es soproni országgyűlés 25. és 26. törvénycikkeit, amelyek a protestánsok szabad és nyilvános vallásgyakorlását továbbra is megengedték 2-2 előre kijelölt helyen (ún. artikulás helyen) engedélyezték. Az 1734-es rendelet másfelől megengedőbb volt, mivel mind az evangélikusoknak, mind a reformátusoknak lehetővé tette, hogy négy-négy egyházkerületet állítsanak fel, élükön a szuperintendánssal, s ez a két protestáns felekezetnek önállóbb szerveződést biztosított. Emellett egy adott területen meghatározó volt a földesúr egyes felekezetekhez való viszonyulása is.

A XIX. század végi és XX. század eleji fóti egyházlátogatási jegyzőkönyvek alapján a XVIII. században, az evangélikus Bohus család idején az evangélikus gyülekezet szabadon működött. Bár a Carolina Resolutio értelmében – mivel Fót nem számított artikulás helynek – templomot nem építhettek, a földesúr azonban, a törvények ellenére, engedte az urasági kastélyban az istentiszteletek megtartását. Később a katolikus gróf Fekete család szigorúan vette az állami utasításokat, amelyeknek értelmében császári parancsra Záborszky lelkésznek távoznia kellett, így az önálló fóti gyülekezet átmenetileg megszűnt.² Kérdéses, hogy a Fótton bekövetkezett változások mennyire befolyásolhatták az ekkor Dunakeszin élő, feltehetőleg igen kis létszámú evangélikus lakosság helyzetét. Anyagiak szempontjából nézve egy 1882. évi jegyzőkönyv szerint a fóti lelkészség megszűnése után már a dunakeszi és a fóti evangélikusok is a dunakeszi katolikus plébánia felé adóztak³, míg egy 1930-as jegyzőkönyvből az derül ki, hogy a Károlyi család idején⁴ a párbért már a dunakeszi plébániának fizették.⁵ Lelkiekben az itt élő lutheránusok előbb a cinkotai, majd 1783-tól a csomádi gyülekezethez tartoztak.⁶ Bár II. József türelmi rendelete alapján nagyobb lehetőség nyílt volna a gyülekezet újjászervezésére, Fót mégis csak 1876-ban lett újra önálló anyaegyház Endreffy János lelkész vezetésével, s hozzájuk csatlakozott a dunakeszi szórvány is. Az önállósodásra ugyanakkor sürgető szükség volt, mivel a szlovák nyelvű csomádi egyházközség nem vagy csak nehezen tudta biztosítani az anyanyelvi lelképásztori szolgálatot a hozzá tartozó nagy kiterjedésű magyar nyelvű területen.⁷ Az 1882-ben Pest megyében végzett egyházlátogatásra elkészített fóti jegyzőkönyv sajnos nem említi meg a dunakeszi evangélikus híveket.⁸ Ehelyett az 1880-ban hasonló célból készült csomádi jegyzőkönyvben találjuk meg Dunakeszit fiókegyházként megemlítve, 2 férfi és 4 nő hívővel, közülük 4-en úrvacsorázók voltak, egy fő pedig vegyesházasságban élt.⁹ Ebből arra következtethetünk, hogy a Fóthoz való csatlakozás nem közvetlenül a fóti gyülekezet önállósodása után történt, és ez a néhány evangélikus dunakeszi lakos a távolság miatt nem tartott fenn

2 Evangélikus Digitális Gyűjtemények, Evangélikus Levéltári Források, Evangélikus Országos Levéltár, Canonica Visitatio – Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek, Bányai Egyházkerület, Gyülekezetek látogatása 1930–1940. (=EDGY 1930–1940), 91. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_13_1930_1940_4D_Gyulekezetek_latogatasa/?pg=0&layout=s) vö: Evangélikus Digitális Gyűjtemények, Evangélikus Levéltári Források, Evangélikus Országos Levéltár, Canonica Visitatio – Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek, Bányai Egyházkerület, 1880–1882. Pest megyei Egyházkerület L.XXV., 366. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_10_1880_1882_Pest_megyei_egyhm/?pg=0&layout=s)

3 Uo.: 1880–1882. Pest megyei Egyházkerület L.XXV., 366.

4 1827-től Fót birtokosai

5 EDGY 1930–1940., 92.

6 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 1.

7 Uo., 2.

8 Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek, Bányai Egyházkerület, 1880–1882. Pest megyei Egyházkerület, Fóti egyházlátogatási jegyzőkönyv

9 Uo.: 1880–1882. Pest megyei Egyházkerület L.XXV., 145.

1 Evangélikus Országos Levéltár, Irathagyatékok, Mezei József újpesti evangélikus lelkész iratai, 1. doboz, I/2. (1931–1950) (=EOL 1931–1950), Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 1.

szorosabb kapcsolatot az anyaegyházzal. Változást a századforduló hozott, mikor Alag és Dunakeszi lakossága rohamosan megnőtt, főleg Budapest közelségének, illetve az alagi lovassport fellendülésének köszönhetően, és a lélekszámmal együtt az evangélikusok száma is gyarapodott.

Az alagi-dunakeszi evangélikus gyülekezet önállósodása érdekében tett törekvések Szeberényi Lajos főteli lelkész alatt (1891–1922) kezdődtek. A dunakeszi hívek a rákospalotai gyülekezethez kívántak csatlakozni, és az indok valószínűleg a könnyebb közlekedés lehetett, mivel vasúton gyorsabb volt eljutni Rákospalotára, mint kocsin Fóttra. Az átszervezés azonban nem ment zökkenőmentesen. A rákospalotai evangélikus egyház 1912. május 19-én tartott közgyűlése tárgyalta először az átcsatolásra vonatkozó indítványt, de ennek feltételeit később többször újratárgyalták. Végül az 1921. május 29-i közgyűlés határozata értelmében vált Dunakeszi hivatalosan Rákospalota fiókegyházává,¹⁰ és ekkor megválasztották a vezetőtestületet is Ulreich Nándor felügyelő, Polónyi Gyula gondok, ifj. Greguss Pál jegyző és további hat presbiter személyében. A vezetői testületnek fontos szerepe volt később a gyülekezet önállóságának megőrzésében, mivel hamarosan problémák merültek fel a lelképásztori gondozás tekintetében. Az 1923. február 23-i presbiteri gyűlésen elhangzott kijelentés szerint hónapok óta nem volt istentisztelet, és a gyerekek vallásoktatás nélkül maradtak. Kovácsy Kálmán lelkész a tanító és a segédlelkész hiányára hivatkozva inkább azt tanácsolta, hogy a hívek a helybéli református egyházzal egyesüljenek. Ezt a presbitérium egyhangúlag elvetette, mert félt, hogy a nagyobb létszámú református gyülekezet végül teljesen magába olvasztja az evangélikusokat. A református lelkész ennek ellenére nagyjából fél-egy éven keresztül, amíg ez a gondozás nélküli állapot fennállt, elvégzett bizonyos egyházi funkciókat. Az 1924. június 22-i közgyűlésen a rákospalotai lelkész ismét kijelentette, hogy nincs ideje kellő segéderő hiányában a fiókegyházzal foglalkozni, ezért forduljanak a pesti esperességhez, hogy másik anyagyülekezet alá kerüljenek.¹¹ A kérelem végrehajtása nem váratott magára sokáig: 1924. augusztus 20-án Blatnitzky Pál esperes-lelkész elnöklete alatt az esperesi közgyűlés kimondta, hogy Rákospalota elbocsájtja kötelékéből az alagi-dunakeszi fiókegyházat, majd ideiglenesen megbízták az újpesti lelkészt, hogy az egyik hitoktatója tartson a gondozás nélkül maradt gyülekezetnek istentiszteleteket és hittanórákat. Geduly Lajos, az újpesti egyházköztség ekkori lelképásztora Mezei Józsefet bízta meg a feladattal.¹²

Mezei József 1885-ben született Mezőberényben, német evangélikus családban; édesapja Maleth József¹³ napszámos, édesanyja Szavenauer Erzsébet volt. Felsőfokú ta-

nulmányait Kolozsváron kezdte meg, ahol a bölcsészettudományi karon szerzett diplomát, majd Sopronban tanult evangélikus teológiát. Ez idő alatt ösztöndíjjal teológiát hallgatott egy-egy évig a németországi Erlangenben és Rostockban. Az egyetemi szünetben két hónapot töltött Bielefeld mellett a Bodelschwingh-féle speciális intézetben, ahol epilepsziás betegek ápolásával foglalkozott. Az evangélikus lelkészi vizsgák letétele után Várpalotán avatták lelkésszé, majd egy évet a celldömölki gyülekezetben töltött.¹⁴ Innen került Rákospalotára 1913 októberében.¹⁵ Kovácsy Kálmán lelkésszel való munkakapcsolata kezdetben nem volt felhőtlen. 1914-ben panaszt tett a Bányai Egyházkerületnél Kovácsy ellen, mivel az egyoldalúan felbontotta segédlelkészi szerződését és megvonta a fizetését. A probléma hátterében húzódó okokra nem derül fény az iratban, de az ügyet a Bányai Egyházkerület elutasította.¹⁶ A két lelkész közötti kapcsolat az I. világháború második felétől, amikor Mezei Józsefet táborigazgatóra hívták be, átmenetileg megszakadt.



Mezei József mint táborigazgató

1916. május 1-jén honvéd segédlelkésznek nevezték ki a Magyar Királyi Honvédség tartalékalományába.¹⁷ Mezei hagyatékából elsősorban a világháború utolsó éveiben az olasz fronton állomásozó k. u. k. 11. hadtestnél végzett szolgálataiba nyerhetünk bepillantást, ahol a katonához hasonlóan szembesülnie kellett a háború szörnyű pusztításával. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében hadosztályonként általában két lelkész szolgált: egy római katolikus és a hadosztály felekezeti arányai szerint egy másik felekezeti.¹⁸

10 A csatlakozás pontos menetéről egyelőre nem találtunk pontosabb információkat. A csatlakozás dátumát is egy későbbi, 1926. május 28-án tartott közgyűlés jegyzőkönyve erősíti meg, amely szerint az 1915. évi kerületi közgyűlés 18. pontja határozta el az átcsatolást, de 1921-ben hajtották végre.

EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 2.
11 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 3.

12 Uo., 4.

13 1889-ben Mezeire magyarosította saját és gyermekei nevét. (EOL, Irathagyaték, Mezei József újpesti evangélikus lelkész iratai, a hagyatéki anyag elején található életrajzi összefoglaló alapján)

14 EOL, Irathagyaték, Mezei József újpesti evangélikus lelkész iratai, 1. doboz, I/1 (1914–1931.) (=EOL 1914–1931), 1275/1914. Mezei József pályázata a sajtógömöri ág. ev. hitvallású magyar egyháznak megüresedett lelkészi állására.

15 EOL 1914–1931, 60/1914. Működési bizonyítvány

16 EOL 1914–1931, 1157/1916.

17 EOL, Irathagyaték, Mezei József újpesti evangélikus lelkész iratai, 2. doboz, személyes iratok-bizonyítványok, 272/1917. sorszámú hitelesített másolat a kinevezésről.

18 Varga A. József: Katonák – lelkészek, táborigazgatók, Zrínyi Kiadó, Bp., 2010., 77.

A közös hadseregben az evangélikus tábori lelkészek a bécsi Evangelischer Oberkirchenrat alá tartoztak, de – a református egyházhoz hasonlóan – a lelkészi szolgálat megszervezése akadozott. A protestáns lelkészeknek megbízatásuk után lényegében megszakadt a kapcsolatuk az egyházzal. Nem működött olyan szintű szervezettség, mint amit a római katolikus egyház a tábori püspökség hierarchikus felépítésével meg tudott valósítani. (Az evangélikus egyház esetében csak 1918-tól látta el Kapi Béla püspök a tábori lelkészek felügyeletét.)¹⁹ További problémát jelentett az ún. „lélekhalászat” is. Gyakori panasz volt, hogy a fronton levő katolikus papok, illetve a kórházakban ápolást végző szerzetesnővérek lelki gondozása révén a sebesült protestáns katonák katolikus hitre tértek. Ez szintén összefüggésben van a szervezési problémákkal és ebből fakadóan a protestáns lelkészek alacsony létszámával.²⁰

Az éppen száz évvel ezelőtt dúló nagy háború frontjáról hazahozott iratanyagban megtalálhatók a lelkész által vezetett halotti anyakönyvek, illetve az elesett katonák névsorai. A lelképásztori szolgálat további emlékét őrzik azok a levelek, amelyeket Mezei feletteseitől – közöttük elsősorban Taubinger tábori esperestől – kapott. Ezek az iratok további információkat tartalmaznak a lelkész mindennapjairól. A már fent említett problémák ellenére a lelképásztorok munkájának megsegítése érdekében születtek olyan lépések, amelyek a hatékonyabb szolgálat előmozdítását tűzték ki célul. 1918. május 13-án Gries bei Bozen (ma: Bolzano városrésze, Olaszország) evangélikus közösségi házában lelképásztori konferenciát szerveztek a 10. és 11. hadtest lelkészei számára. A találkozó célja a tapasztalatcsere, a különféle szolgálati helyek felekezeti arányának és körülményeinek megvitatása és az igehirdetés elősegítése volt.²¹ Később egy szeptember végén kelt összefoglaló rávilágít arra, hogy a tábori lelkészek is nagy mértékben rászorultak a vigasztalásra, és az ilyen közösségi alkalmak során tudtak erőt meríteni a munkájuk végzéséhez. A beszámoló utalást tesz a front mindennapos nehézségeire, amelyekkel Mezei Józsefnek is naponta meg kellett küzdenie. Az olaszországi front a világháború végéig véres harcok színtere volt, ami nagy lelki megterhelést jelentett a kimerült hadseregeknek. A terület magashegyi fekvése miatt az összeköttetés fáradságos volt, és a gyülekezet szétszórtsága tovább nehezítette a kapcsolattartást. A lelkigondozás terén további problémát jelentett, hogy a soknemzetiségű monarchia hadseregében különböző származású katonák harcoltak a hadosztályokban, és nem mindenki kaphatott az anyanyelvét beszélő lelkészt.²² Az alapvető lelképásztori munkát különböző hadi események korlátozták. Mezei József egyik levelében értesítette előljáróját, hogy az istentiszteletek megtartása nappal a védelmi hely hiánya, éjjel az elfoglaltság és az ismétlődő harci járőri tevékenység miatt nem lehetséges. A lelkész sokszor éjszaka látogatta a katonákat, és az ekkor folytatott beszélgetések szolgálták a csüggedők vigasztalására.²³ A kiemelt

ünnepeken fokozott figyelemmel jártak el a pasztorációs szolgálatban. 1918-ban a tábori esperes felhívta minden lelkész figyelmét a reformáció emléknapjának fontosságára, hogy az ünnepet minden hadosztálynál (még a tüzérségnél is) istentisztelettel és úrvacsorával tartsák meg.²⁴



Mezei József istentiszteletet tart 1918-ban az olasz fronton

Az első világháború után Mezei József visszatért Újpestre, ahol néhány évvel később megbízták az alagi-dunakeszi hívek vezetésével. Hamar gondozásába vette a fiókegyházat, és két év elteltével már szorgalmazta a templomépítést, ami először az 1926. április 23-i közgyűlésen merült fel. Ezt követően 1926. június 3-án rögzítették, hogy az 5 millió korona pénztári maradványt templomépítésre fordítják.²⁵ 1930 novemberében dr. Raffay Sándor püspök látogatást tett az újpesti egyházközségben, amelyen az alagi-dunakeszi gyülekezet tagjai is részt vettek. A november 9-én tartott ünnepi közgyűlésen az Ulreich Nándor felügyelő vezette küldöttség a püspök támogatását kérte ahhoz a törekvéshez, hogy a 300 főt számláló gyülekezetnek templomot tudjanak építeni.²⁶

1931-ben, Geduly Lajos halála után Mezei Józsefet választották meg Újpest evangélikus lelkészévé, ezután sem szűnt meg azonban szoros kapcsolata a fiókegyház gyülekezetével. A közösség összekovácsolásának érdekében gondoskodott az istentiszteletek és egyéb alkalmak gyakoribb megszervezéséről, és – a korábbi törekvéseket támogatva – kezébe vette a templomépítés ügyét. Ezt előkészítve gondoskodott az itt lakók szervezettebb lelki gondozásáról. Az 1932. szeptemberi közgyűlésen bejelentette, hogy a havi egyszeri istentiszteletek számát havi kettőre emeli, továbbá a nagyobb ünnepek első napjaira úrvacsorával egybekötött istentiszteletet rendszeresített. Ugyanekkor figyelmet fordított a Kisalagon élő néhány evangélikus lakosra is azzal, hogy helyben megszervezte az istentiszteleteket, kezdetben évi három alkalommal, majd 1938 novemberétől minden hónapban.²⁷ A hitoktatás az iskolákban zajlott: Alagon, a MÁV

19 Uo., 91–95.

20 Csohány János: A magyarországi protestáns tábori lelkészet (1835–1918), In: Alföldi társadalom V. köt., Szerk.: Simon Imre, Békéscsaba, 1994., 32.

21 EOL 1914–1931, 1918. tábori lelkész, 1918. május 7-én kelt meghívó, iktatószám nélkül

22 EOL 1914–1931, 1918. tábori lelkész, 1918. szeptember 28-án kelt levél, 1.

23 EOL 1914–1931, 1918. tábori lelkész, 1918. szeptember 25-én kelt levél

24 EOL 1914–1931, 1918. tábori lelkész, Taubinger tábori esperes 1918. október 15-én kelt levele

25 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 4.

26 EDGY 1930–1940., 191.

27 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 4.

műhelytelepen, valamint Dunakeszin a római katolikus népiskolában és a polgári iskolában heti egy-egy órában. 1932-ig a lelkész végezte a nevelést minden intézményben. Ezt követően hitoktatók segítették munkáját: 1932 és 1935 között Haynal Vilma tanítónő, majd 1935 és 1936 között Keve Lajos segédlelkész az alagi községi és a dunakeszi katolikus iskolában, 1937-től pedig Agárdy György kántortanító Alagon és Dunakeszin is, a Műhelytelep kivételével, ahol továbbra is a lelkész tartotta a hitoktatást.²⁸

A közösségi élet fellendülését mutatja, hogy már a templomépítést megelőző években egyesületek működtek az evangélikus gyülekezetben. 1932-ben Mezei József szorgalmazására alakult meg az alagi-dunakeszi Nőegylet. Elsősorban estélyek rendezésével és gyűjtések megszervezésével foglalkoztak, amelyek nagymértékben gyarapították a templomépítésre szánt pénzügyi alapot, és karácsonykor számos szegény családot, főként gyermekeket támogattak ajándékokkal. Szintén a gyülekezet összefogására jött létre 1936-ban a Luther Szövetség²⁹ helyi szervezete, amely első elnökének Greguss Pált választotta meg. A szövetség elsősorban kulturális téren tevékenykedett, keretei között működött az ifjúsági énekkar, továbbá vallási estélyeket rendeztek, ahol az igehirdetést követően irodalmi összeállításokat, zenés produkciókat hallgathattak meg az érdeklődők.³⁰ Az 1936. évi lelkészi összefoglaló alapján az adott évben egy evangélikus napot és tíz vallási estélyt is szerveztek – főleg gyülekezeti tagok szereplésével. Az énekkar és a gyermek bibliakör hetente tartott összejevetelt.³¹

1937-ben elindult a gyülekezeti értesítő, amely nemcsak Újpesten, hanem a fiókegyházban is olvasható volt. Hatására a lanyhuló templomlátogatás újra megélné, és – mivel a lap mindenkire eljutott – felébresztette a kevésbé gyakorló hívők érdeklődését is az egyházközség munkája iránt. Mezei József nagy áldásnak nevezte az értesítőt, amelyet minden gyülekezetben bevezetendőnek ítélt, úgy vélte, főleg a szórványokban tenne igazán nagy szolgálatot.³²

A templomépítés az evangélikus hívek létszáma miatt egyre sürgetőbbé vált. Bár számárányuk Alagon és Dunakeszin a XX. század első felében jelentősen nem változott, a települések lakosságának növekedésével az evangélikus gyülekezet is népesebb lett. Mint láthattuk, a XIX. század végén településünk még csupán pár evangélikus lelket számlált, a XX. századtól a beköltözések hatására ez megváltozott. Az 1910-es népszámlálási adatok alapján Alagon 100 fő (a lakosság 5,9%-a), míg Dunakeszin 86 fő (a lakosság 2,6%-a) volt evangélikus. Az 1930-ra létszámuk Alag esetében már 161 (a lakosság 5,3%-a), Dunakeszin 172 fő (a lakosság 2,8%-a) volt.³³

Az istentiszteleteket ekkor az alagi iskolában tartották. 1936-ra azonban a gyülekezet már nem férhetett el az is-

kolai tanteremben, ezért az ifjúsági közösség, az énekkar és sokszor a nőegylet is magánlakásokban volt kénytelen összejönni.³⁴ Még 1933-ban felmerült az a gondolat, hogy Dunakeszin, a MÁV műhelytelepen is legyen időnként istentisztelet a dunakeszi híveknek, vagy legalább egy imaterem épüljön, de ez nem valósult meg.³⁵ Az istentiszteletek látogatottsága ebben az időszakban így is példaértékű volt, mivel a hívek a gyülekezeten belül a szomszédos településekre is átjártak. Mezei József 1938. évi lelkészi összefoglalójában kiemelte, hogy a kisalagi szórványban 45 hívő élt, de az istentiszteleteken mégis ennél többen vannak, mivel a szomszédos települések lakói, sőt még a reformátusok is felkeresték a szertartásokat. A kisalagi hívek pedig következetesen részt vettek az alagi istentiszteleten, télen, nyáron, esőben is megtették gyalogosan a hosszú utat, és ugyanez elmondható volt a Dunakeszin és a Révdülőben élő hívekről is. „Ezek méltó utódai a hőskorszak üldözött evangélikusainak!” – zárta le dicséretes gondolatait a lelkész.³⁶

Ezért is érthető, hogy a templom helyének kiválasztásakor elsődleges elv volt, hogy fekvése kedvező legyen az alagi és a dunakeszi híveknek egyaránt. Bár Alagon élt több evangélikus, a dunakesziekre való tekintettel mégis elvetették, hogy az új templom Alag belső területén legyen, annak ellenére, hogy Ulreich Nándor egyházfelügyelő a saját telkeit engedte volna át részben ingyen, részben kedvező feltételek mellett. A templom első tervezett helye a dunakeszi vasútállomás mellett volt, ahol a gyülekezet még 1929-ben vásárolt egy 633 négyszögöles telket. 1936-ban lehetőség nyílt, hogy a Dunakeszit és Alagot összekötő vasúti felüljáró mellett, a vasútvonal közvetlen közelében fekvő, használaton kívüli MÁV-telket megvásárolják, erre azonban – egy régebbi terv megvalósulása miatt – nem került sor. E. Issekutz Gyuláné közbenjárása és kapcsolatai révén a Magyar Lovaregylet végül bérbe adta a gyülekezetnek a Horthy Miklós (ma Fóti) út és a Vasút (ma Verseny) utcai kereszteződésben lévő telke egy részét, ami fekvését és megközelíthetőségét tekintve kiváló területnek bizonyult.³⁷

A telek megszerzésével párhuzamosan elkezdődött a templom tervrajzának készítése. Az egyházközség vezetői tájékozódásképpen több templomot is megtekintettek, amelyek közül a szolnokit találták a legszebbnek.



Az első kapavágás az evangélikus templom telkén

28 Uo., 6.

29 Kezdetben működött a Luther Szövetségnek ifjúsági tagozata is, de sajnos 1939-től ez a fiókegyházban megszűnt, és csak az újpesti anyagyülekezetben működött. (EOL 1931–1950, 1939. év köteg, Lelkészi jelentése 1939-ről, 14.)

30 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 7.

31 EOL 1931–1950, Lelkészi jelentés 1936-ról, 8.

32 EOL 1931–1950, Lelkészi jelentés 1937-ről, 1.

33 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 8.

34 EOL 1931–1950, 1936. év köteg, Lelkészi jelentés 1936-ról, 8.

35 EOL 1931–1950, Canonica Visitatio: Alag-Dunakeszi fiókegyház vázlatos története, 6.

36 EOL 1931–1950, 1938. év köteg, Lelkészi jelentés 1938-ról, 8.

37 EOL 1931–1950, Az Alag-Dunakeszi evangélikus fiókegyház temploma építésének története, 1-2.

A szűkös anyagi lehetőségek miatt nem volt arra mód, hogy a templom, a hozzá tartozó gyülekezeti ház és lelkeszlakás tervének elkészítésére nyilvános pályázatot hirdessenek. A gyülekezet vezetősége Lehoczy György budapesti mérnököt bízta meg a vázlatok elkészítésével. A kérésnek megfelelően kisméretű, falusi jellegű templom tervét rajzolta meg, amelyet – többszöri átdolgozás után – a presbitérium 1938. április 3-án elfogadott. Több építőt is megkerestek, de közülük csak Szabó János újpesti építőmester adott teljes körű ajánlatot. Az építőmester megállapította, hogy a telek fekvése miatt sok földmunkára lenne szükség a megálmodott terv végrehajtására, ami jelentősen emelte volna a költségeket. Szabó János ezért díjmentesen egy új tervet készített, amelyben a templom mérete a korábbihoz képest kisebb volt, viszont a gyülekezeti terem a templom alagsorában kapott helyet, ami gazdaságosabb helykihasználást jelentett. A templomról készített vázlatok elnyerték a gyülekezet tetszését, és az új tervet a közgyűlés 1938. augusztus 7-én elfogadta. Mezei József lelkész személyesen is sokat tett azért, hogy az építkezéshez szükséges összeg időben rendelkezésre álljon. Világi és egyházi szervezeteket keresett meg, közöttük az egyházkerület ekkori püspöke, dr. Raffay Sándor 1200, a Vallás- és Közoktatási Minisztérium 1200, Dunakeszi 580, míg Alag település 400 pengővel támogatta a templomalapot.³⁸

Az épületre jellemző neogótikus stílus a két világháború közötti magyar evangélikus templomépítészeti meghatározó irányvonal volt. A historizálás széles körű elterjedése összefüggött a XIX. században kialakult építészeti jellemzőkkel, amelyeket az eisenachi regulatív (1861)³⁹ határozott meg. Eszerint az evangélikus templomépítésznek vissza kell térnie a középkori hagyományokhoz, tehát a hosszházas-szentélyes, tornyos templomtípushoz. Az irányvonal Magyarországon késve fejtette ki hatását, és – a hazai protestáns építészettel ötvözve – sokáig uralkodó alapelvnek számított. Hatására – a XX. század első felének templomépítésben gazdag időszakában – főleg neogótikus templomok születtek.⁴⁰

1938. augusztus 28-án délelőtt ünnepélyes istentiszteletet tartottak a templomtelken, s ezután megkezdődtek a munkálatok. Mezei József így emlékezett vissza ezekre a napokra:

„Végre augusztus 28-án, egy szép verőfényes vasárnapon ott állott a hívők serege az anyaegyház intézményeinek vezetőségével, a két község előljáróságával és a Lovaregylet gondokságával, a fenyvessel szegélyezett tisztáson felállított oltár körül, hogy ünnepélyes istentiszteleten mutassa be hálaadó áldozatát a Seregek Urának, megsegítő kegyelméért és kérje áldását arra a templomra, amelynek felépítését megkezdhetik azon a megszentelt helyen. És rá két hónapra már állt a templom, ég felé törő három karcsu tornyán az aranykeresztel. Két hónapig ünnepi díszet öltött a lelkünk, s naponkint órákig időztünk ott, nem tudva betelni az örömtől annak látásán, mint emelkedik ki Istennek háza a mélységből és nyulik fel rohamosan szépen, karcsun, könnyedén, kecsesen a magasba. Az egész környéken ünnepi komolyság

ömlött el. A járókelők megihletődve állottak meg s a munkások némán, csendben, minden hangoskodás nélkül szorgoskodtak, mint ahogy illik azokhoz, akik tudatában vannak annak, hogy templomot építenek. Akik ott találkoztunk, boldogságtól sugárzó arccal köszöntöttük egymást és segítettünk egymásnak örülni. Felejthetetlen napok, felejthetetlen élmények!”⁴¹



Az evangélikus templom építése

1939 júliusára már összesen 31 000 pengőt költöttek a templom építésére, amely összeg nagy része a hívek adománya volt. Végül 1939. szeptember 10-én, dr. Raffay Sándor püspök avatta fel az új templomot. A belső berendezés ekkor még nem készült el teljesen: hiányoztak a padok, a toronyban még nem voltak harangok, továbbá a templomtelken is maradt munka a kerítés kialakításával. Ennek ellenére a visszaemlékezésekből látszik, hogy az ünnepélyes alkalomra nagy örömmel gyűltek össze Alag, Dunakeszi és Újpest lakói, hiszen a növekvő létszámú gyülekezet immár méltóbb körülmények között élhette mindennapjait.⁴²



Az alagi evangélikus templom szentelése

38 Uo., 3-4.

39 1861-ben az Eisenachban megtartott evangélikus zsinat a templomok építésére vonatkozó elvárásokat 16 pontban határozta meg.

40 Khähling János: Evangélikus templomok a mai Magyarországon (Veszendő templomaink III. sorozat), Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2004. 18.

41 EOL 1931–1950, 1938. év köteg, Lelkészi jelentése 1938-ról, 21.

42 EOL 1931–1950, 1939. év köteg, Lelkészi jelentése 1939-ről, 18–19.